

Remissvar betänkandet Några frågor om grundläggande fri- och rättigheter (SOU 2025:2)

Sammanfattning

Våra synpunkter på denna utredning begränsar sig till kapitel 5: Rätten till abort. Utredningens förslag på detta område innebär ett starkt avsteg från svensk grundlagstradition, och förslaget bör därför avvisas i sin helhet.

Utredarnas resonemang och våra kommentarer

Utredningen beskriver förslaget att skriva in en rätt till abort i regeringsformen som ”ett helt nytt inslag” i svensk grundlagstradition, ”en tydlig markering till samhället som helhet”. Den typen av markeringar lämpar sig dock bättre på debattsidor och i andra fora; grundlagarna bör stå över sådana åsiktsyttringar.

Utredarnas beskrivning av den ”principiella utgångspunkten” för förslaget avviker också från svensk rättstradition. Texten definierar abort som ”en rätt för en gravid kvinna att bestämma över sin kropp”, och pekar på risker med ”inskränkningar av aborträtten”. Detta är en annorlunda uttolkning av frågan än vad som hittills har använts i svensk abortlagstiftning.

Utredarnas rekommendation tycks vila på två premisser: 1) att det redan existerar en absolut aborträtt, det vill säga en rätt att på begäran få en abort utförd, och 2) att denna rätt är hotad. Båda dessa är sakligt felaktiga. Det finns en bred politisk enighet om att lagen även fortsättningsvis kommer att innehålla olika begränsningar av möjligheten till abort, exempelvis i form av veckogränser. Det finns inte heller några som helst indikationer på att den svenska tillgången till abort är hotad. Utredaren nämner själv att ”aborträtten har ett starkt folkligt stöd”. En grundlagsskrivning skulle därmed enbart utgöra en åsiktsyttring, vilket inte är grundlagarnas uppgift.

Medicinsk rätt i Sverige ger idag inga juridiskt fastslagna rättigheter för patienten på något område – allra minst på grundlagnivå. Detta är några skäl till att juridiska experter och ledarsidor över hela det politiska fältet delar vår slutsats: Grundlagen ska inte brukas för ideologiska markeringar, i synnerhet inte i så svåra etiska frågor som abort.

Utredningen motiverar också sitt förslag med utvecklingen i andra länder. Så resonerar vi annars aldrig vid grundlagsrevisioner; sådana bör istället bygga på noggranna överväganden utifrån läget i det egna landet. Internationella erfarenheter illustrerar dessutom att abortformuleringar i konstitutionella texter inte alls innebär den oåterkallelighet som har hävdats. Exempel från USA och Jugoslavien visar tvärtom att sådana skrivningar kan förändras eller avskaffas när demokrati införs eller medicinvetenskapen går framåt.

Utredarna skriver att ”om vi i Sverige skulle få en utveckling där rätten till abort ifrågasätts finns det i dag inget konstitutionellt skydd som begränsar lagstiftarens möjligheter att

inskränka eller till och med avskaffa aborträtten”. Underförstått är alltså att folkviljan endast kan accepteras när den önskar att tillgången till abort ska förbli oförändrad eller öka i omfattning. Förslagets syfte förefaller då vara att begränsa det politiska handlingsutrymmet den dag en majoritet av någon anledning skulle önska en mer restriktiv abortlagstiftning. En sådan motivering är uppenbart odemokratisk, men också ologisk. All offentlig makt i Sverige utgår från folket och riksdagen är folkets främsta företrädare. Ett skifte i opinionen kommer därför att kunna få genomslag i lagstiftningen oavsett formuleringarna i Regeringsformen, eftersom även dessa kan revideras – vilket är just vad detta utredningsförslag illustrerar.

Slutligen finns också en juridisk risk i att den föreslagna formuleringen i sista änden kan behöva prövas av domstol, vilket utredningen själv noterar genom att inte utesluta att grundlagsskadestånd kan bli en fråga. Allt detta pekar på en tydlig slutsats: detta är ett ogenomtänkt förslag som saknar den bärighet som förändringar i grundlagen bör ha.

Vår slutsats

Oavsett om man önskar ett abortliberalt eller abortrestriktivt samhälle bör abortfrågan även fortsättningsvis hanteras i abortlagen och andra relevanta delar av befintlig lagstiftning. I ett läge där inte en enda medicinsk rättighet är fäst i lag – allra minst i regeringsformen – vore det helt malplacerat att ge en sådan dignitet till den åtgärd inom vården som kanske mest av alla omgärdas av svåra etiska avvägningar. De motiv som utredarna anger för att införa abort i svensk grundlag är juridiskt sett mycket tunna, och förslaget bör därför avvisas helt.

2025-04-14

Claphaminstitutet, genom Per Ewert, direktor